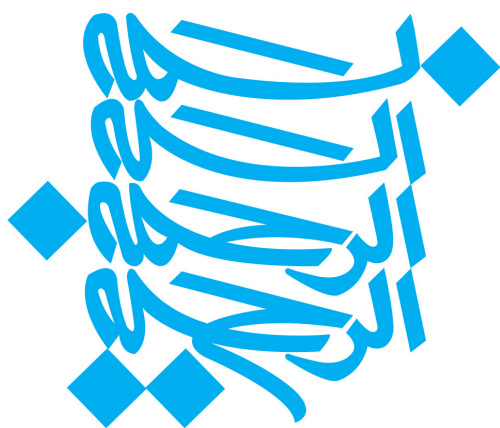

شیوہا گذران اوقات فراغت

بانگرشہ منابع دینے

محمد تقی فتّالی
عبدالرضا آتشین صدف

انتشارات مؤسسہ فرهنگی هنری
دین و معنویت آل یاسین

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه
	فصل اول: چیستی، رویکردها و کارکردها
۲۱	 (۱) معناشناسی
۲۱	 (یک) در لغت
۲۲	 (دو) در اصطلاح
۲۶	 (۲) رویکردها
۲۶	 (یک) فراغت به مثابه زمان
۲۸	 (دو) فراغت به مثابه سبک زندگی و طبقه اجتماعی
۲۹	 (سه) فراغت به مثابه فعالیت
۳۰	 (چهار) فراغت به عنوان تجربه‌ای درونی
۳۲	 (۳) پیشینه‌شناسی
۳۳	 (یک) جوامع اولیه
۳۵	 (دو) جوامع قدیم
۳۵	 الف) مصر باستان
۳۶	 ب) یونان باستان
۳۷	 ج) روم باستان
۳۸	 سه) فراغت‌های اقلیم نو
۳۸	 چهار) فراغت در سده‌های میانه
۴۰	 پنج) عصر رنسانس
۴۱	 شش) دوره اصلاحات
۴۱	 هفت) انقلاب صنعتی
۴۲	 هشت) قرن بیستم
۴۳	 نه) اوقات فراغت در ایران
۴۹	 (۴) ویژگی‌های فراغت در دوران جدید
۵۰	 (یک) عمومیت یافتن

۵۱		دو) کاهش تحرّک بدنی
۵۱		سه) رسمی و تجاری شدن
۵۱		چهار) رسانه‌ای شدن
۵۱		پنج) گسترش فعالیت‌های فرهنگی
۵۱		شش) اختیاری شدن
۵۲		۵) کارکردها
۵۲		یک) نیاز به استراحت و رفع خستگی
۵۳		دو) نیاز به تفریح و سرگرمی
۵۳		سه) پرورش و شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها
۵۴		چهار) کسب اطلاع و تکمیل معلومات
۵۴		پنج) مشارکت اجتماعی
۵۵		نتیجه‌گیری

فصل دوم: آسیب‌ها و راهکارها

۶۰		۱) استراحت
۶۰		۲) فعالیت‌های فرهنگی - هنری
۶۱		۳) فعالیت‌های ورزشی
۶۱		۴) پرسه‌زنی
۶۲		یک) پرسه پیاده
۶۲		دو) پرسه سواره
۶۳		۵) گردش در پارک و فضای سبز
۶۴		یک) معناشناسی
۶۴		دو) اهمیت فضای سبز
۶۶		سه) ویژگی‌ها
۶۷		چهار) اقسام
۶۸		پنج) آسیب‌شناسی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری
۶۸		الف) آسیب‌های سازمانی

- ۷۰ (ب) آسیب‌های مربوط به خانواده
- ۷۱ (۶) مطالعه و کتاب‌خوانی
- ۷۳ یک) تعریف
- ۷۴ (دو) جایگاه علم و کتاب در آموزه‌های اسلامی
- ۷۴ سه) اهمیت کتاب
- ۷۶ (چهار) معانی کتاب در قرآن
- ۷۷ پنج) جایگاه کتاب و کتاب‌خوانی در احادیث
- ۷۷ الف) فراگیری
- ۷۷ ب) عمومیت
- ۷۸ ج) عدم محدودیت جغرافیایی
- ۷۸ د) یاددادن
- ۸۰ شش) فراغت و مطالعه
- ۸۰ هفت) عوامل کم‌رغبتی
- ۸۰ الف) عوامل فردی یا درونی
- ۸۱ ب) عوامل اجتماعی یا بیرونی
- ۸۲ ج) عوامل ارزشی
- ۸۲ هشت) وضعیت باسوادی در ایران
- ۸۴ نه) بررسی وضعیت کتاب‌خوانی بر حسب جمعیت
- ۸۶ ده) بررسی وضعیت کتاب‌خوانی بر حسب تحصیلات
- ۸۸ یازده) عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی
- ۸۸ الف) آگاه‌بخشی و بصیرت‌افزایی
- ۸۸ ب) خانواده
- ۹۰ ج) محیط آموزش
- ۹۱ د) توجّه نهاد حکومت
- ۹۵ (۷) سیر و سفر
- ۹۵ یک) واژه‌شناسی

۹۶	 (دو) گردشگری و اقسام آن
۹۹	 (سه) پیک نیک
۱۰۲	 (چهار) سفر
۱۰۴	 (پنج) آثار و فواید
۱۰۶	 (شش) سیر و سفر در قرآن
۱۱۳	 (هفت) اقسام سفر
۱۱۳	 (الف) سفرهای واجب
۱۱۳	 (ب) سفرهای مستحب
۱۱۴	 (ج) سفرهای حرام
۱۱۵	 (د) سفرهای مکروه
۱۱۵	 (هـ) سفرهای مباح
۱۱۸	 (هشت) آداب سفر
۱۱۸	 (الف) آداب قبل از سفر
۱۳۱	 (ب) آداب هنگام سفر
۱۴۶	 (ج) آداب بازگشت
۱۴۸	 (۸) نقالی؛ فراغتی جذاب و سنتی
۱۴۹	 (یک) تعریف
۱۵۰	 (دو) پیشینه شناسی
۱۵۲	 (سه) انواع و اقسام
۱۵۳	 (الف) شاهنامه خوانی
۱۵۳	 (ب) غزل خوانی
۱۵۴	 (ج) مناقب خوانی
۱۵۴	 (د) پرده خوانی و صورت خوانی
۱۵۴	 (هـ) مقتل خوانی
۱۵۶	 (چهار) شیوه های اجرا
۱۵۷	 (پنج) نقالی در قهوه خانه

۱۵۸	 شش) پیشینه قهوه‌خانه در ایران
۱۵۹	 هفت) قلیان در قهوه‌خانه‌ها و زیان‌های آن
۱۶۲	 هشت) نقش اجتماعی قهوه‌خانه‌ها
۱۶۳	 ۹) تماشا
۱۶۴	 یک) تئاتر
۱۶۶	 الف) نمایش در ایران
۱۶۸	 ب) آسیب‌ها و راهکارها
۱۶۹	 دو) تلویزیون و سینما
۱۷۰	 الف) تلویزیون و اهداف فراغتی
۱۷۲	 ب) فراغت در سینما
۱۷۲	 ج) آسیب‌ها و راهکارها
۱۷۴	 سه) ماهواره
۱۷۴	 الف) تعریف، تاریخچه و سیر تکامل
۱۷۸	 ب) ویژگی‌ها و کارکردها
۱۸۰	 ج) ماهواره در ایران
۱۸۲	 د) عوامل گرایش به ماهواره
۱۸۴	 ه) شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان
۱۸۸	 و) هدف ماهواره، تغییر سبک زندگی ایرانی - اسلامی
۱۹۴	 ز) راهکارهای مقابله با آسیب‌های ماهواره
۲۰۳	 ۱۰) فراغت مجازی
۲۰۴	 یک) اینترنت
۲۰۶	 الف) تعریف و تاریخچه
۲۰۸	 ب) ورود اینترنت به ایران
۲۰۹	 ج) آمار کاربران
۲۱۱	 د) ویژگی‌ها و عوامل جذابیت
۲۱۳	 ه) ضرورت و کارکردهای مثبت

۲۱۴	 (و) خانواده و اینترنت
۲۲۱	 (ز) اینترنت: فرصت یا تهدید!
۲۲۳	 (ح) کارکردهای منفی اینترنت
۲۲۶	 (ط) هرزه‌نگاری
۲۳۴	 (ی) اعتیاد اینترنتی
۲۴۷	 (دو) چت
۲۴۸	 (الف) چت و اوقات فراغت
۲۴۹	 (ب) تاریخچه
۲۵۰	 (ج) کارکردها
۲۵۲	 (د) علل گرایش
۲۵۲	 (ه) آسیب‌شناسی
۲۵۴	 (و) جمع‌بندی
۲۵۵	 (سه) شبکه‌های اجتماعی
۲۵۵	 (الف) مفهوم‌شناسی
۲۵۶	 (ب) اقسام
۲۵۶	 (ج) اهداف
۲۵۷	 (د) کارکردها، ویژگی‌ها و فرصت‌ها
۲۶۰	 (ه) کارکردهای شبکهٔ اجتماعی در دو تمدن
۲۶۳	 (و) پیامدهای منفی
۲۶۴	 (ز) شبکه‌های اجتماعی و سبک زندگی
۲۶۶	 (ح) علل گرایش به شبکه‌های اجتماعی در ایران
۲۷۲	 (ط) راهکارها
۲۷۴	 (۱۱) بازی
۲۷۴	 (یک) ویژگی‌ها
۲۷۵	 (دو) اقسام
۲۷۶	 (سه) معناشناسی بازی در اسلام

۲۷۶	 الف) بازی از منظر قرآن
۲۷۹	 ب) بازی از منظر روایات
۲۸۲	 چهار) نقش بازی در تربیت از دیدگاه قرآن و روایات
۲۸۲	 الف) تربیت جسمانی
۲۸۵	 ب) تربیت عقلانی
۲۸۷	 ج) تربیت عاطفی
۲۹۱	 د) تربیت اخلاقی
۲۹۳	 پنج) بازی مجازی
۲۹۳	 الف) چیستی
۲۹۴	 ب) پیشینه
۲۹۶	 ج) تاریخچه بازی‌های رایانه‌ای در ایران
۲۹۷	 د) اقسام
۲۹۸	 ه) رده‌بندی
۲۹۸	 و) امکانات و ویژگی‌ها
۳۰۰	 ز) آسیب‌شناسی بازی‌های مجازی
۳۰۶	 ح) راهکارهای مواجهه با پیامدهای منفی
۳۱۰	 نتیجه‌گیری
۳۱۳	 کتابنامه

مقدمه

اوقات فراغت یکی از مهم‌ترین و درعین حال جذاب‌ترین بخش‌های زندگی هر فرد به شمار می‌آید. در حال حاضر سهم هر فرد ایرانی از اوقات فراغت، ۲۰ تا ۳۰ ساعت در هفته است. در جامعهٔ امروزی، زیر تأثیر عوامل فراوانی، همچون پیشرفت‌های سریع فناوری و پدید آمدن رسانه‌های گوناگون ارتباطی و سرگرم‌کننده و نیز ابزارها و امکانات گوناگون تفریحی، تغییرات شگرفی در شیوه‌های گذران اوقات فراغت رخ داده است. امروزه ابزارها و امکاناتی از قبیل تلویزیون، ماهواره، رایانه، تبلت، گوشی همراه، دستگاه‌های پلی‌استیشن و ایکس باکس، در دسترس همگان قرار دارد؛ درحالی که تا اندکی پیش از این، چنین دسترسی آسانی برای بسیاری از مردم عادی، تصورشدنی نبود.

از سوی دیگر، شیوه‌های قدیمی مصرف اوقات بیکاری نیز دگرگون شده است؛ در سال‌های نه چندان دور، افراد و خانواده‌ها، خستگی از کار روزانهٔ خود را با دید و بازدیدهای خویشاوندی و دوستانه از یاد می‌بردند و در تعطیلاتی نسبتاً طولانی مانند نوروز و تابستان به سفرهای سیاحتی و زیارتی می‌رفتند؛ اما امروز ترجیح می‌دهند در خانهٔ خود بنشینند و در وبگاه‌های گوناگون و جذاب اینترنتی

و نیز در شبکه‌های اجتماعی وقت خود را بگذرانند. اگر دیروز برای دیدار خویشان و دوستان، مسافت‌هایی گاه طولانی را باید می‌پیمودند، امروز به‌سادگی و با صرف هزینه‌ای ناچیز می‌توانند با آن‌ها ارتباط تصویری زنده و برخط داشته باشند. اگر تا چند سال پیش، تنها سرگرمی بیشتر گروه‌های سنی، تماشای سه شبکه تلویزیون داخلی بود، امروزه انبوهی از شبکه‌های داخلی و ماهواره‌های خارجی وجود دارد که پیوسته مخاطبان را به سوی خود فرا می‌خوانند. در گذشته بیشتر تفریح‌ها، از بازی‌ها گرفته تا دید و بازدیدها و حتی تماشای تلویزیون به صورت گروهی بود؛ ولی امروزه بسیاری از افراد ترجیح می‌دهند در تنهایی به سرگرمی‌هایی که علاقه دارند، پردازند.

از زاویه‌ای دیگر، شیوه گذران اوقات فراغت و چگونگی استفاده از ابزارها و امکانات مرتبط با آن، یکی از اصلی‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده سبک زندگی افراد جامعه است که با بررسی این حیطه از زندگی افراد می‌توان سبک زندگی آنها را شناخت. این ابزار و شیوه‌ها، بی‌شک دارای جنبه‌های مثبت و منفی گوناگونی هستند که تا حد زیادی به چگونگی استفاده افراد از این ابزارها و امکانات باز می‌گردد.

اکنون پرسش‌هایی اساسی پیش روی ماست که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم:

• اسلام به عنوان بهترین روش زیستن که خدا برای بشر تدارک دیده است، درباره اوقات فراغت و نیز ابزار و شیوه‌های گذران آن چه دیدگاهی دارد؟

• حد و مرزهای استفاده از شیوه‌های جدید گذران اوقات فراغت چیست اند؟

• شیوه‌های مورد تأیید این دین آسمانی کدام‌اند؟

• آیا اسلام برای پرکردن اوقات فراغت، تنها مطالعه، صلۀ رحم و ورزش‌هایی مانند شنا و تیراندازی و اسب‌سواری را پیشنهاد می‌کند؟

• نظرگاه اسلام درباره ابزارهای نوپدید گذران اوقات فراغت مانند

ماهواره، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و بازی‌های مجازی چیست؟

- بر اساس آموزه‌های اسلامی آسیب‌های احتمالی و واقعی شیوه‌های تازه‌گذران اوقات فراغت چیست‌اند و چگونه باید با آن‌ها مواجه شد؟

آنچه محتوای اصلی این نوشتار را تشکیل می‌دهد، کوشش برای یافتن پاسخ پرسش‌های یادشده، بر اساس منابع اصیل اسلامی و نیز پژوهش‌های اندیشمندان داخلی و خارجی در این قلمرو است. در این کتاب تلاش شده است تا با ادبیاتی روان و رسا، جنبه‌های گوناگون دینی و فرهنگی اوقات فراغت و شیوه‌های کهن و نو برای گذران آن، توصیف و تحلیل گردد و سپس آسیب‌هایی را که ممکن است هر یک از این شیوه‌ها به فرهنگ فاخر ایران اسلامی وارد کند، شناسایی و بازکاوی شود و در نهایت، راهکارهایی عملی برای مقابله با آن‌ها ارائه گردد. با هدایت و یاری پروردگار متعال.